

YOSH AVLODDA EKOLOGIK MADANIYATNI SHAKLLANTIRISH VA ATROF MUHITGA MEHR UYG'OTISH.

F.M.Bekchanova

UrDU Pedagogika fakulteti "Maktabgacha ta'lim metodika" kafedrası o'qituvchisi

N.Sh.Xatamova

UrDU Pedagogika fakulteti Maktabgacha ta'lim yo'nalishi 2 bosqich talabasi

Annotatsiya. Hozirda bolalarda ekologik tushunchani shakllantirish muhim masalalardan biri hisoblanadi. Ushbu maqolada yosh avlodda ekologik madaniyatni shakllantirish hamda atrof muhitni asrash to'g'risida fikr yuritilgan.

Kalit so'zlar: Ekologiya, ekologik madaniyat, tabiat, ekologik ma'suliyat, ekologik tarbiya omillari, tabiat.

Ekologik madaniyat – bu tabiat haqidagi bilim, ong, idrok, savodxonlik, intellektual salohiyat va uni amalda qo'llay bilish faoliyati, atrof–muhitga nisbatan faoliyatning yuksak ko'rsatkichi, ongli va ma'suliyatli yondashuvdir. Ekologik bilim va ekologik madaniyatning tayanch fazilatlari:

1. Axloqiy-ekologik onglilik shaxsning muhim madaniyatlilik sifati bo'lib, uning atrof – muhitni hissiy bilish jarayoni atrof – muhitdagi obyektlar va hodisalarni sezishi, idrok etishi, tasavvur qilishi, ziyraklik va teranlik asosida tabiat muhofazasi bo'yicha amaliy ko'nikmalarga ega bo'lishi lozimligini nazarda tutadi;

2. Ekologik ma'suliyatlilik shaxsda munosabat va ma'sullikni tarbiyalashda namoyon bo'ladi, bunday munosabat shaxsning bilib-bilmay, uzoqni o'ylamay tabiatga ko'rsatgan salbiy ta'siri oqibatlarini anglash va bunday ta'sirni bartaraf etish istagi natijasidagina shakllanadi;

3. Ekologik irodaviylik shaxsning o'zi va o'zgalarning atrof – muhitdagi hatti-harakatlarini baholashi va nazorat qilishi shaxsdagi qat'iyatlilik, tejamkorlik, ozodalik

va pokizalik bilan bog‘liq. Shaxsning ekologik madaniyatini shakllantirishda ekologik qadriyatlar alohida ahamiyatga ega, ularga tabiatni asrab-avaylashga intilish, tashabbuskorlik, izchillik, mehnatsevarlik va ongli faollik kabilar kiradi. Masalan, ekologik qadriyatning bir turi, ya’ni global, mintaqaviy va lokal ekologik muammolarni bilish yer, suv, energetik muammolar, tabiiy resurslardan oqilona foydalanish, bioxilma-xillikni saqlash, cho‘llanish jarayoni, atmosfera havosining ifloslanishi kabi tushunchalar bilan chambarchas bo‘g‘liq. Ekologik ma’naviyatli shaxsni tarbiyalash bog‘chalar, maktablar, lisey, kollejlarda, oliygohlarda mutaxassislar tomonidan olib borilishi maqsadga muvofiq. Aholining boshqa tabaqalarida esa O‘zbekiston ekologik partiyasi va boshqa ko‘ngillilar, tashkilotlar tomonidan targ‘ibot ishlari yo‘lga qo‘yilishi mumkin. Ekologik ta’limning nazariy asosi - atrof muhit muhofazasiga oid ta’limni bog‘cha, maktab, katta-kichik o‘quv yurtlari, oliy o‘quv yurtlarida ma’lum o‘quv reja va dasturlari asosida olib borish hamda malakali mutaxassislar tayyorlashdan iborat. Yig‘ilgan tajribalar umumlashtirilib bir pedagogik shaklga keltirilib o‘quv dasturi darsliklari tuzilishi lozim. Oliy va o‘rta maxsus ta’limga ega bo‘lgan tarbiyachi, ekologik metodist, ekologik pedagog, ekologik instruktor, injener-ekolog, ekolog-agroximik, ekolog-texnolog kabi mutaxassislar tayyorlanishi lozim. Ekologik ma’naviyatli shaxs tabiatdagi obyekt va hodisalarni qiyoslay olishi, ongli tushunchalar hosil qilishi, tabiatga munosabatni oldindan rejalashtirishi, atrof-muhitdagi o‘zgarishlarga nisbatan ziyrak bo‘lishi, tabiatga qiziquvchan bo‘lishi, tabiat go‘zalligini his eta olishi, tabiatni muhofaza qilishda qat’iyatli bo‘lishi, tabiatga zarar yetkazmaslik, boshlangan ishni oxirigacha yetkazishi, atrof-muhit muhofazasida tashabbus ko‘rsatishi, tabiatni asrash uchun yangi g‘oyalar, ekologik bilimlarni targ‘ib qilishi, ijtimoiy foydali mehnatga havas hissini shakllantirishi, mehnat malakalarini egallashi, o‘z-o‘zini nazorat qila olishi, tabiat bilan munosabatga kirishish va undagi faoliyatda me’yor darajasini belgilashni bila olishi, vatanparvarlik, ona tabiatga mehr-muxabbat hissiyotiga ega bo‘lishi, o‘zi yashab turgan uy, mahalla, shahar tabiatini sevishi, undan g‘ururlanishi, uni ardoqlashi

lozim, tabiat boyliklaridan bugungi va kelajak avlodlar ehtiyojlarini qondirishni hisobga olgan holda barqaror foydalana olishi, atrof - muhitni obod qilishga intilish lozim. Industriya jihatdan rivojlangan mamlakatlarda tabiatdan har yili jon boshiga o'rtacha 30 tonna modda tabiatdan olinadi, shundan ayrim hollarda 1-1,5% iste'mol qilinadigan mahsulot shakliga kiradi, qolgani esa ko'pincha tabiat uchun ham havfli bo'lgan chiqindiga aylanadi fan texnika inqilobi shunga olib keladiki, birinchidan biosferaning harakat qilish jarayonlari jadallashadi, ikkinchidan biosfera va materiya va energiyaning yangi ko'rinishlari joriy qilinadiki, ular tabiatda tabiiy ko'rinishda bo'lmaydi, uchinchidan tabiat kuchlari va qonunlari tobora yangi yo'nalishdagi harakterga ega bo'lib bormoqda. Jamiyatning tabiat bilan munosabatlaridagi uyg'unlashuv, bora - bora insonlarning ham tabiatda yashashini qiyinlashtirib boraveradi. Shuning uchun yosh avlodga tabiatni asrash va atrof - muhitni asrash ularga ziyon yetkazmaslik haqida uqtirib o'rgatib borishimiz kerak bo'ladi bu masala juda katta ahamiyatini kasb etib kelmoqda.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati

1. F.M.Bekchanova Жамият ва инновациялар – Общество и инновации – Society and innovations Journal home page: <https://inscience.uz/index.php/socinov/index>. “The value of observation in environmental education of preschoolers” № 2/S, 4 tom, 123-bet.
2. F.M.Bekchanova, N.Sh.Xatamova INNOVATIVE DEVELOPMENTS AND RESEARCH IN EDUCATION International scientific-online conference. “TARBIYALANUVCHILARDA EKOLOGIK TUSHUNCHA VA EKOLOGIK MADANIYATNI RIVOJLANTIRISH TEXNOLOGIYASINING MODEL, SHAKLLARI, METODI VA VOSITALARI”. № 14 2 tom 86-bet.